

Финансы и кредит

УДК 336.6

ВПЛИВ СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ КОШТІВ НА ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Лиса О.В.

Розглянуті методичні підходи до врахування впливу структури оборотного капіталу підприємства на показники його фінансового стану, зокрема на показники ліквідності та рентабельності.

Ключові слова: оборотні кошти, фінансовий стан, ліквідність, рентабельність, прогнозування рівня поточної ліквідності

Розвиток ринкових відносин підвищує відповідальність та самостійність підприємств в підготовці та прийнятті управлінських рішень, потребує від підприємства підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції й послуг. Підвищується значення фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Ефективність цих рішень багато в чому залежить від об'єктивності, своєчасності та всебічності оцінки існуючого й очікуваного фінансового стану підприємства.

Оцінювання фінансового стану підприємства становить інтерес для широкого кола суб'єктів ринку: власників, кредиторів, інвесторів з метою вивчення ефективного використання ресурсів, постачальників для своєчасного одержання платежів та податкових органів для виконання плану надходжень грошових коштів у бюджет. Під аналізом розуміється засіб пізнання предметів і явищ навколишнього середовища, заснований на поділі цілого на складові частини і вивчення їх у всьому різноманітті зв'язків і залежностей. Фінансовий аналіз є гнучким інструментом в руках керівників підприємства. Він є частиною загального, повного аналізу фінансово-господарської діяльності.

Фінансовий аналіз являє собою систему способів накопичення, опрацювання та використання інформації фінансового характеру з метою забезпечення життєдіяльності господарюючого суб'єкта в умовах дії ринку та панування конкуренції. Він полягає в оцінюванні результатів діяльності та фінансового стану господарюючого суб'єкта та виявленні можливостей підвищення ефективності його функціонування.

Проведення аналізу фінансового стану підприємства є необхідним, тому що дозволяє своєчасно виявити й усунути недоліки в фінансово-господарській діяльності, вишукати резерви поліпшення фінансового стану й платоспроможності, прогнозувати можливі фінансові результати й економічну рентабельність, виходячи з реальних умов виробничої діяльності та наявних власних і позичкових ресурсів, розробити конкретні заходи, спрямовані на більш ефективне використання фінансових ресурсів й зміцнення фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан підприємства, його стійкість та стабільність залежать від результатів його виробничої, комерційної і фінансової діяльності. Якщо виробничий і фінансовий плани успішно виконуються, то це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. І навпаки, в результаті невиконання плану по виробництві й реалізації продукції відбувається підвищення його собівартості, зменшення виручки й суми прибутку і, як наслідок, погіршення фінансового стану підприємства та його платоспроможності. Стійкий фінансовий стан не є випадковістю, а є наслідком умілого управління всім комплексом факторів, що визначає результати виробничої діяльності підприємства.

Фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від наявності та ефективності використання оборотних коштів. Основним завданням оборотних коштів є забезпечення безперервності процесу виробництва. Ефективне управління оборотним капіталом передбачає вибір і здійснення певної фінансової політики, суть якої полягає в пошуку оптимальної величини та оптимальної структури обігових коштів.

Управління оборотними коштами та окремими їх елементами досліджувало багато вітчизняних та закордонних вчених, зокрема Л.М. Бабич [1], С.Б. Барнгольц [2], І.О. Бланк [3], В.В. Бочаров [4], М.І. Іванова [5], В.В. Ковальов [6], Л.В. Пан [7], І.В. Пещанська [8], А.Р. Радіонов [9], А.П. Шило [10] та інші.

З позиції повсякденної діяльності однією з найважливіших фінансово-господарських характеристик

підприємства є його ліквідність. Втрата ліквідності може призвести не лише до додаткових витрат, а й до періодичних зупинок виробничого процесу.

Якщо дослідити взаємозв'язок між ризиком втрати ліквідності та рівнем власного оборотного капіталу, то загалом можна відзначити, що зі зростанням величини власних обігових коштів ризик втрати ліквідності зменшується. Зрозуміло, що при низькому рівні оборотного капіталу господарська діяльність підприємства не підтримується належним чином, а звідси – періодичні збої в роботі (неритмічність виробництва), можлива втрата ліквідності та низький прибуток (або його відсутність). Тому можна сформулювати варіант управління оборотними коштами, який зводить до мінімуму ризик втрати ліквідності: чим більше поточні активи перевищують поточні зобов'язання, тим ступінь ризику менший, тому потрібно прагнути до нарощення власного оборотного капіталу. Проте при деякому оптимальному рівні оборотного капіталу (величина власних обігових коштів дорівнює нормативній) прибуток стає оптимальним. Подальше збільшення величини обігових коштів може призвести до того, що підприємство буде мати в розпорядженні тимчасово вільні активи, які не працюватимуть, а також надлишкові витрати фінансування, що призведе до зниження прибутку (а відповідно й рентабельності) [10, с.153-154].

Для забезпечення найбільш стабільного фінансового стану підприємству необхідно мати можливість прогнозувати рівень коефіцієнта поточної ліквідності. В порівнянні з необхідним рівнем даного коефіцієнта можливо визначити майбутню платоспроможність підприємства при чинній структурі оборотних активів. За умов несприятливого прогнозу у підприємства з'явиться шанс виправити подальший складний фінансовий стан шляхом оперування структурою джерел фінансування оборотних коштів, змінюючи планований рівень коефіцієнта поточної ліквідності, й структурою оборотних активів, змінюючи необхідний рівень коефіцієнта поточної ліквідності.

Перспективне прогнозування рівня коефіцієнта поточної ліквідності доцільно здійснювати в наступному порядку.

На першому етапі прогнозування визначаються можливі зміни в обсязі власних оборотних коштів, зростання яких в значній мірі здійснюється за рахунок чистого прибутку.

Припустимо, що формування оборотних активів здійснюється за рахунок всієї суми чистого прибутку. Внаслідок цього зміну (зростання) власних оборотних коштів можна відобразити формулою:

$${}_D BK_{об} = B_{рп} * T_{вр} * P_{чп}, \quad (1)$$

де ${}_D BK_{об}$ – зміна власних оборотних коштів;

$B_{рп}$ – обсяг виторгу від реалізації продукції;

$T_{вр}$ – темп зростання виторгу від реалізації продукції;

$P_{чп}$ – чиста рентабельність продажів.

Реальна ж практика свідчить, що тільки частина чистого прибутку спрямовується на фінансування оборотних коштів, і формулу (1) необхідно відкоригувати на відсоток відтворення поточних активів за рахунок чистого прибутку. Визначення частки відрахувань до фондів споживання та накопичення здійснюється на підставі планових розрахунків або звітних даних за попередні періоди.

Обчислити відносну зміну власних оборотних коштів не важко через абсолютну зміну величини власних оборотних коштів. Для цього представимо величину власних оборотних коштів як добуток питомої ваги (частки) власних обігових коштів у загальному обсязі поточних активів ($Ч_{об}$) і суми оборотних активів ($A_{об}$). При цьому величину виторгу від реалізації продукції визначимо таким чином:

$$B_{рп} = A_{об} * K_o, \quad (2)$$

де K_o – коефіцієнт оборотності оборотних активів.

Виходячи з цього, відносну зміну власного оборотного капіталу відображає темп зростання оборотних активів ($T_{об}$), що може розраховуватися за такою формулою:

$$T_{об} = (BK_{об} + {}_D BK_{об}) / BK_{об} = (A_{об} * Ч_{об} + A_{об} * K_o * T_{вр} * P_{чп}) / (A_{об} * Ч_{об}) = 1 + (K_o * T_{вр} * P_{чп}) / Ч_{об}. \quad (3)$$

З формули (3) можна побачити, що темп зростання власних оборотних коштів тісно пов'язаний з темпом зростання обсягу продажів, а також зі зміною рентабельності продажів, швидкості оборотності оборотних активів та питомої ваги власних оборотних активів у загальній їх сумі. Ця формула має важливе значення для прогнозування зміни обсягу продажів, оскільки він, у свою чергу, має суттєвий взаємозв'язок зі зміною вели-

чини власних оборотних коштів.

На другому етапі прогнозування рівня ліквідності припустимо, що величина різниці між сумою оборотних активів і власними джерелами їх формування дорівнює величині заборгованості й визначає темп зростання короткострокової заборгованості, яка визначається формулою:

$$З_{\text{кс}} = A_{\text{об}} - D_{\text{об}} \text{БК}_{\text{об}}, \quad (4)$$

де $З_{\text{кс}}$ – короткострокова заборгованість підприємства.

Виходячи з цього, темп зростання короткострокової заборгованості може бути обчислений за такою формулою:

$$T_{\text{зкс}} = (З_{\text{кс}} + \Delta З_{\text{кс}}) / З_{\text{кс}} = (A_{\text{об}} - D_{\text{об}} \text{БК}_{\text{об}} + A_{\text{об}} - B_{\text{рп}} * T_{\text{вр}} * P_{\text{чп}}) / (A_{\text{об}} - D_{\text{об}} \text{БК}_{\text{об}}) = \\ = (2 - \text{Ч}_{\text{об}} - K_o * T_{\text{вр}} * P_{\text{чп}}) / (1 - \text{Ч}_{\text{об}}). \quad (5)$$

На третьому етапі, виходячи з вищевикладеного, визначаємо прогнозований рівень коефіцієнта поточної ліквідності:

$$Л_{\text{пп}} = ((1 + K_o * T_{\text{вр}} * P_{\text{чп}}) / \text{Ч}_{\text{об}}) / (2 - \text{Ч}_{\text{об}} - K_o * T_{\text{вр}} * P_{\text{чп}}). \quad (6)$$

Отже, наведений коефіцієнт враховує частку власних обігових коштів у загальному обсязі поточних активів підприємства та значення коефіцієнта оборотності оборотних активів.

Схематично пропонується алгоритм визначення коефіцієнта поточної ліквідності наведений на рис. 1.

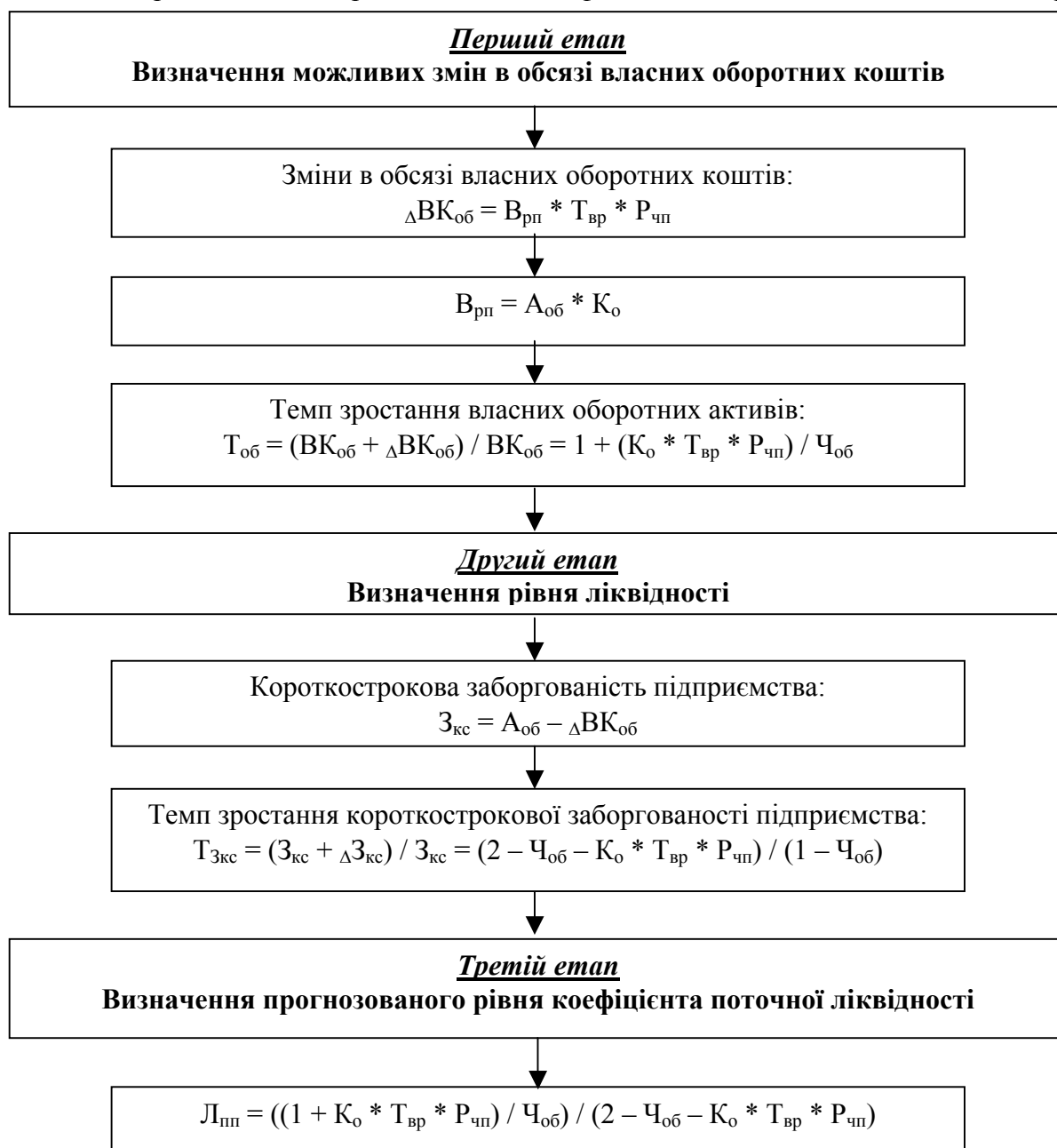

Рис.1. Алгоритм визначення прогнозованого рівня коефіцієнта поточної ліквідності

На підставі формули (6) розрахуємо значення коефіцієнта поточної ліквідності, взявши рівень рентабельності продажів за 5% (табл. 1).

З даних таблиці 1 можна зробити висновок, що зростання оборотності поточних активів, частки власних оборотних коштів, темпу зміни обсягу продажів позитивно впливає на коефіцієнт поточної ліквідності.

Таблиця 1

Розраховані зміни коефіцієнта поточної ліквідності в залежності від темпів зміни обсягів продажів

Оборотність оборотних активів	Частка власних оборотних коштів	Темпи зміни обсягів продажів	Коефіцієнт поточної ліквідності
3	0,4	0,7	0,84
		0,9	0,91
		1,0	0,94
		1,2	1,02
		1,5	1,14
		1,8	1,26
3	0,6	0,7	0,91
		0,9	0,97
		1,0	1,00
		1,2	1,07
		1,5	1,17
		1,8	1,28
4	0,4	0,7	0,92
		0,9	1,02
		1,0	1,07
		1,2	1,18
		1,5	1,35
		1,8	1,53
4	0,6	0,7	0,98
		0,9	1,07
		1,0	1,11
		1,2	1,21
		1,5	1,36
		1,8	1,54

Показники оборотності й частки власних оборотних коштів, використані для розрахунків, мали крайні значення, які були характерні для більшості підприємств упродовж досліджуваного періоду. Інтервал зміни темпу зростання виторгу від реалізації продукції коливається в межах від 0,7 до 1,8, що найбільш практично для використання, коли обсяг продажів коливається.

ВИСНОВКИ

Таким чином, фінансово стійким є такий суб'єкт господарювання, який за рахунок власних коштів покриває кошти, вкладені в активи, не допускає невиправданої дебіторської та кредиторської заборгованості, своєчасно розраховується за своїми зобов'язаннями. Підґрунтям фінансової стійкості є виважена, раціональна організація й ефективне використання оборотних коштів. Раціональна організація оборотного капіталу полягає у виявленні оптимального співвідношення між власними та залученими коштами, у знаходженні компромісу між ризиком втрати ліквідності та ефективністю роботи підприємства (рентабельністю). Наведена вище методика дозволяє оперативно управляти рівнем поточної ліквідності підприємства на підставі своєчасного врахування змін у структурі оборотного капіталу (зокрема зміни питомої ваги власних оборотних коштів у загальному обсязі поточних активів підприємства).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Л.М. Формування оптимальної структури оборотних коштів підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2001. - №9-10. – С.12-22.
2. Барнгольд С.Б. Оборотные средства промышленности СССР. – М.: Госполитиздат, 1965. – 283 с.
3. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
4. Бочаров В.В. Управление денежным капиталом предприятий и корпораций. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 144 с.
5. Иванова М.І. Системний підхід до управління оборотними коштами // Академічний огляд. – 2004. - №1. – С.48-53.
6. Ковалев В.В. Финансовый анализ: [Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности]. – 2-е изд., перераб и доп. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 510 с.
7. Пан Л.В. Управління обіговими коштами підприємницьких структур // Фінанси України. – 2000. - №6. – С.96-98.
8. Пещанская И.В. Кредит и оборотный капитал // Финансы. – 2003. - №2. – С.20-22.
9. Радионов А.Р., Радионов Р.А. Управление запасами и оборотными средствами в условиях рыночной экономики // Финансовый менеджмент. – 2003. - №5. – С.66-76.
10. Шило А.П. Управління оборотним капіталом підприємств // Фінанси України. – 2000. - №11. – С.152-155.